

การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ.2411 - พ.ศ.2475

นางสาววราภรณ์ ใจดีธรรมย์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2524

008411

I 15218016

Education in Thai Society 1868 - 1932

Miss Warunee Osatharom

Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

For the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1981

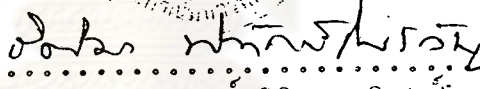
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
ภาควิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475
นางสาววารุณี ไอสถารมย์
ประวัติศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์
รองศาสตราจารย์ ปิยนาด มุขนาค

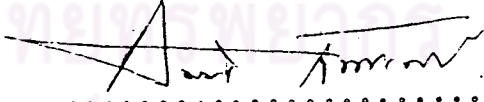
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

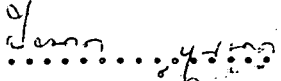

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคินฐ์ มุขนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อธิมา พัทธกิจไพรวัน)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ วไล ฐ ป่อมเพชร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยนาด มุขนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475
รื้อนีสิต นางสาววารุณี ไอสถารมย์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทรวงศ์
รองศาสตราจารย์ ปิยนาด บุนนาค
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2523

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาปัญหาสำคัญสองประเด็น ประเด็นแรกคือ ระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นในช่วง พ.ศ. 2411 - 2475 โดยพิจารณาถึงพัฒนาการของกระบวนการทางการศึกษา ได้แก่ แนวความคิด รูปแบบ และการจัดการ

ประเด็นที่สอง เป็นความพยายาม ศึกษาถึงผลกระทบของระบบการศึกษาแบบใหม่ที่มีผลต่อโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะเป็นปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยที่ผู้นำรัฐไม่สามารถควบคุมได้ แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาปัญหาดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า การศึกษาไม่ว่าสังคมใดก็ตาม ย่อมมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการฝึกหัดพลเมืองในสังคมนั้น ให้มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ความเชื่อทางสังคมยุคนั้น สำหรับสังคมไทยก็เช่นกัน (ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นสมัยที่สังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับการขยายตัวของอิทธิพลจักรวรรดินิยมชาติตะวันตก ผู้นำรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงต้องดำเนินการปฏิรูประบบบริหารราชการ เพื่อรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง สร้างอำนาจรัฐชาติขึ้น เป็นเหตุให้มีการนำเอาระบบการศึกษาแบบใหม่เข้ามาใช้แทนที่ระบบการศึกษาแบบเก่าที่มีอยู่ในสังคม)

การศึกษาแบบใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นนี้ มีโครงสร้างการศึกษาที่เป็นการวางเป้าหมายทางการศึกษา เพื่อถ่ายทอดความสำนึกทางชนชาติ และสร้างอุดมการณ์ร่วมศูนย์ ภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่ ~~เป็น~~ ความเป็นชาติ การศึกษาระดับสูงในระบบใหม่นี้ มีบทบาทในการสร้างบุคลากรป้อนระบบราชการอย่างไต่ผล ในขณะที่นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวិชาชีพเลย ทั้งที่การศึกษาในสายนี้จะมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของรัฐ แต่เนื่องจากเวลานั้นระบบราชการแบบใหม่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการรับข้าราชการ เขาไปเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นข้าราชการรุ่นใหม่ ที่มีอุดมการณ์ทางสังคมไปไกลเกินกว่าที่ผู้นำรัฐจะควบคุมไว้ได้ จนกระทั่งผู้นำรัฐต้องหาทางสกัดกั้นสภาวะการณ์เช่นนี้ แต่ก็ไม่ทันการ เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางสังคมและสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุผลักดันให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่กับอำนาจรัฐ

จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 กลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ อันประกอบด้วยข้าราชการพลเรือน และข้าราชการทหาร ซึ่งได้กลายเป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่สำคัญ ได้รวมกันยึดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และสร้างพัฒนาการทางการเมืองแบบใหม่ขึ้นในสังคมไทย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2

Thesis Title   Education in Thai Society 1868 - 1932
Name   Miss Warunee Osatharom
Thesis Advisor   Associate Professor Sombat Chantornwong Ph.D.
                    Associate Professor Piyanat Bunnag
Department   History
Academic Year   1980

ABSTRACT

This is, first of all, a study on how Thai modern system of education with its new outlook, model and management of state school network developed during the years 1868 - 1932.

It is, secondly, an attempt to study how such a system affected the structure of the Thai society and, how it helped bringing about the abolition of the form of the very government which it was originally supposed to serve.

The basic premise of this study is that the main function of any education system is to socialize its people to prepare them to live according to the established norms of the society. When Thailand faced with the threat of colonialism from the West, went through its course of political and administrative reform, the traditional education system had to give way to the new one.

Through the new education system and school network, the government of King Rama V consciously tried to instill among the people the sense of nationhood and the spirit of citizenship with the monarchy as the unifying point.

The new system of higher education which aimed primarily at training civil bureaucrats to man the newly found civil service was highly successful. But in so doing the expansion of vocational education with its possible link to future economic development was unfortunately neglected. With the rapid growth of the bureaucratic system, the civil bureaucrats developed into a distinctive social class, and had become increasingly restive. When socio-economic problems later hit Thailand, the conflict between the new bureaucrats and the royal power became inevitable.

In 1932 the new class of civil bureaucrats turned into some sort of a new political force with the young leaders as its spearhead. The result was the revolution which once and for all overthrew the absolute monarchy and started Thailand on its new course of political development.

กิตติกรรมประกาศ

บุคคลแรกที่มีส่วนผลักดันความคิดและสร้างเชื่อมั่น ตลอดเวลาของการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คืออาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน ความช่วยเหลืออนุเคราะห์จากท่านทั้งสองเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในงานเขียนนี้ ผู้เขียนขอกราบระลึกถึงมุทิตาจิที่ได้รับจากอาจารย์ไว้ด้วยความเคารพและขอบพระคุณเป็นที่ยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รศ. ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ และ รศ.ดร.วไล วัฒนประพร ที่ช่วยให้คำแนะนำและเสนอข้อคิดเห็นในการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี

สำหรับความสัมพันธ์และมิตรภาพที่ผู้เขียนได้รับจากอาจารย์หลายท่าน เพื่อนรักอีกหลายคน เป็นแรงบันดาลใจ ที่สร้างทั้งกำลังใจและพลังทางความคิดให้ผู้เขียนสามารถดำเนินงานเขียนขึ้นนี้ไว้ด้วยดีตลอดมา ความทรงจำของท่านและเชอทั้งหลาย ผู้เขียนขอระลึกไว้ด้วยความซาบซึ้งและขอบพระคุณ

ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณบรรดาเพื่อนร่วมงานหลายคน และหัวหน้างานในงานเอกสารสำคัญ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่คอยให้ความเอาใจใส่ พยายามเข้าใจตลอดจนช่วยเหลือการทำงานของผู้เขียนในช่วงเวลาที่นานมา

ขอบพระคุณเป็นอย่างมากสำหรับ "อัมพา พัทธวีรัตน์ แสง ทุม และ ดุจดวงคำ" ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการทุ่มเทกำลังกายเพื่อช่วยเหลือการทำงานขั้นตอนสุดท้ายจนสำเร็จ เป็นรูปเล่ม ได้ทันกำหนดเวลา

สุดท้ายด้วยความรักอนาทรและห่วงใยอย่างยิ่งจากแม่และพี่ทั้งสองที่คอยกระตุ้นให้ผู้เขียนทำงานชิ้นนี้สำเร็จลงได้ในที่สุด ผู้เขียนรับรู้ถึงความรู้สึกส่วนนี้ไว้ด้วยความอบอุนและซาบซึ้งเสมอ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	v
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
บทนำ	1
ภาคที่ 1	
บทที่	
1 การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	6
สภาพสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	6
สภาพการศึกษาในสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้น	14
กระบวนการทางการศึกษา	14
บทบาทของการศึกษาที่มีต่อสังคม	27
การเปลี่ยนแปลงความคิดทางสังคมบางประการ ก่อนสมัยรัชกาลที่ห้า	39
ภาคที่ 2 การศึกษาสมัยรวมรัฐชาติ พ.ศ. 2411 - 2453	43
บทที่	
2 การศึกษาอักษรวชิรระบบโรงเรียนในระยะเริ่มแรก	45
การก่อตัวของรัฐชาติในสังคมไทย	46
ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างชาติกับการเข้ามาจัดการ- ศึกษาของรัฐ	53
การศึกษาแบบจารีตในระยะแรก : การเร่งรัดผลิตกำลังคน- เพื่อป้อนระบบราชการ	56
สมเด็จพระยาคำวรางราชานุภาพกับการเปลี่ยนแปลง- เนื้อหาการศึกษาชั้นพื้นฐาน	71

	การวางระเบียบชั้นการศึกษาและหลักสูตรมูลสามัญของ— กระทรวงธรรมการก่อน พ.ศ. 2442	80
บทที่ 3	ความคิดและความขัดแย้งในการจัดการศึกษา	86
	ปัญหาที่นำสู่ความคิดในการจัดการศึกษาของผู้นำรัฐ— ใน พ.ศ. 2442	88
	ความขัดแย้งและข้อสรุป แนวความคิดจัดการศึกษา พ.ศ. 2442	
	ความขัดแย้งทางความคิดจัดการศึกษา : แนวโน้มที่นำมาสู่— การปรับปรุงการศึกษาในปลายรัชกาล	101
บทที่ 4	โครงสร้างการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2442 — สิ้นสุริยสมัยพระบาท— สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	117
	การศึกษามูลสามัญในกรุงและหัวเมือง	117
	การศึกษาระดับสูงในกรุง	134
บทที่ 5	บทนงทของการศึกษาแบบใหม่ต่อสังคมไทยสมัยรัฐชาติ	196
	บทบาทในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐในการรวมชาติ	196
	บทบาทในฐานะที่เป็นกลไกทางสังคมในการเลื่อนฐานะ กลุ่มสังคม	200
ภาคที่ 3	ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการศึกษาในสมัยบำรุงรัฐชาติ พ.ศ. 2454 — พ.ศ. 2475	208
บทที่ 6	กระบวนการจัดการศึกษา	210
	ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง ปัจจุบันและตัวกำหนด—	

	ที่นำมาสู่การปรับปรุงโครงสร้างการศึกษา	210
	ความเคลื่อนไหวในการวางแนวทางเพื่อปรับปรุงโครง รูปการศึกษาให้ทันสมัย : ศึกษาลักษณะความคิดและความ- ชัดแย้ง	219
	การดำเนินการปรับปรุงรูปโครงการศึกษาแบบสมัยใหม่	234
บทที่	7 โครงสร้างการศึกษาแบบสมัยใหม่	259
	โรงเรียนประถม - มัธยมสามัญ	260
บทที่	8 โครงสร้างการศึกษาแบบสมัยใหม่ (ต่อ)	304
	โรงเรียนประถม - มัธยมวิสามัญ	304
	อุดมศึกษา	320
บทที่	9 ผลกระทบของการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง- ในสังคม	341
	ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการศึกษา กับสังคมไทย- สมัยใหม่	341
	บทบาทการศึกษาในการสร้างความคิดชัดแย้งทางการศึกษา	346
บทสรุป	. . . . .	352
บรรณานุกรม	. . . . .	355
ภาคผนวก	. . . . .	370
ประวัติการศึกษา	. . . . .	398

ที่มาความสำคัญและความหมายของเรื่อง

การศึกษา เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ที่แสดงออกถึงความต้องการ ภายหลอก สร้างสรรค์ ความรู้และทักษะ อธิบายกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ มนุษย์ และสังคม ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เฝ้าติดตามถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์ด้วยกันเอง ความรู้เหล่านี้ประมวลกันขึ้นเป็นกรอบความคิด สร้างทัศนคติ ความเชื่อ อันเป็นโลก-ชีวิตทัศน์ และแนวพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม โดยสะท้อน ออกมาให้เห็นในรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี อันได้แก่พิธีกรรมทางศาสนา ระเบียบปฏิบัติ และค่านิยมอันเป็นวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ในสังคมนั้น การถ่ายทอดความรู้นี้อาจเป็นไปเพื่อรักษารูปแบบความคิด ความเชื่อ และแบบแผนปฏิบัติ ที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพชนหรือเป็นการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ด้วยการรับเอาความรู้ที่มีในสังคม อันเข้ามา ในรูปของการประยุกต์ให้เข้ากับความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมขึ้นเป็นความรู้ใหม่ บางครั้งอาจเป็นการทำลายความรู้เดิม หรือเป็นเพียงแต่ปรับปรุงความรู้เก่า ให้คงอยู่ร่วมกับหลักเหตุผลความรู้แบบใหม่ อย่างไรก็ตามระบบการศึกษาย่อมประกอบ ด้วยรูปแบบ-คือ วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่อาศัยเครื่องมือสื่อสารที่มีอยู่ในสังคมนั้น เช่น สื่อทวิจนะสื่อสาร (บอกเล่ากันด้วยภาพและคำพูด) และอักษรสื่อสาร กับกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องของเป้าหมาย องค์การวิธีการและเนื้อหาความรู้ ดังนั้นระบบการศึกษาย่อมต้องแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยกำหนด ที่สำคัญคือ พัฒนาการโครงสร้าง และความสัมพันธ์ทางสังคมของแต่ละสังคม ที่มีสภาพ เศรษฐกิจการเมืองและระบบความคิดแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามภายในสังคมหนึ่ง ๆ มีศูนย์กลางการรวมตัวอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับชุมชนพื้นฐาน ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่มีการรวมตัวของสังคมนั้นย่อย ตั้งแต่ ครอบครัวขึ้นมาจนถึงระดับหมู่บ้าน มีการจัดการดูแลและปกครองกันเองภายในชุมชน ชุมชนระดับนี้มีระบบการศึกษาที่สร้างระบบความเชื่อ และเหตุผลที่อธิบายการผลิต

และความสัมพันธ์ทางสังคม ภายในชุมชนหมู่บ้านนั้น ส่วนศูนย์กลางอีกระดับหนึ่งเป็นการรวมตัวของสังคมระดับรัฐ มีการจัดองค์การกลไกการบริหารราชการซึ่งอำนาจรัฐ โดยแยกศูนย์กลางเข้ามาควบคุมระบบเศรษฐกิจ การบริหารการปกครองและการจัดระเบียบสังคม สร้างเขต และสัมพันธ์กับหน่วยปกครองในแต่ละท้องถิ่นได้ สังคมระดับรัฐนี้ ผู้นำรัฐต้องมีหน้าที่กำหนดความรู้ อบรมปวงกฏการณความเป็นไปของธรรมชาติและสังคม ในคนในสังคมมีความเข้าใจรับรู้และยอมรับร่วมกัน เพื่อรักษาโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคมให้อยู่ในภาวะสมดุลดำเนินต่อไปได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความรู้ สร้างสรรค์ ภูมิปัญญา อันเป็นการสร้างกำลังคนของรัฐให้เข้าใจสภาพสังคมที่ตนดำรงอยู่นั้น อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนขัดแย้งกับกรอบความคิดที่ผู้นำรัฐวางไว้ได้ เมื่อสังคมใดเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะเศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละช่วงสมัย และความรู้นั้นไม่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้ศึกษาถึงระบบการศึกษาในสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2411 - 2475 โดยจำกัดขอบเขตศึกษาแต่เฉพาะปัญหาการศึกษาในสังคมระดับรัฐ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจรัฐ เนื่องจากการปฏิรูประบบบริหารราชการตามแบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อตั้งอำนาจรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจ - การเมืองและสังคม เขาส่วนกลาง เพื่อสร้างอำนาจแบบรัฐชาติ ให้สามารถรักษาความอยู่รอดจากการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมชาติตะวันตก ผู้นำรัฐได้นำเอาการศึกษาอักษรวีธีระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นแบบการศึกษาอย่างตะวันตกเข้ามาใช้ฝึกหัดกำลังคนใหม่มีความรู้เทคนิคเฉพาะด้าน เพื่อการบริหารกลไกระบบราชการแบบใหม่ ระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ เริ่มมีบทบาทและอิทธิพลแทนที่การศึกษาอักษรวีธีอย่างเก่าในสังคมไทย โรงเรียน ยี่สิบแปดวังที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมและการเมืองการปกครองสังคมการศึกษาระบบโรงเรียน จึงพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางของรัฐ ที่มีส่วนขยายด้วยเรียกอำนาจรัฐชาติในระบบรวมศูนย์อำนาจเขาส่วนกลาง มีประสิทธิภาพเข้มแข็งขึ้นช่วยการสร้างกำลังคน สนับสนุนชั้นบริหารราชการ เป็นส่วนช่วยบริหารกลไกการปกครองและขยายความคิดทางสังคมของรัฐออกไปยังดินแดนหัวเมือง การศึกษา

ระบบโรงเรียนภายใต้การจัดการของรัฐ โดยขยายตัวขึ้นเป็นระบบการศึกษาแห่งชาติ ในเวลาต่อมา มีกฎวางเป้าหมายที่จะสร้างพลเมืองของชาติ ให้มีความรู้ อักขรวิธี และยกระดับความรู้ทางโลก-ชีวิตต้นโพธิ์สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจรัฐแบบรัฐชาติในขณะนั้น การศึกษาระบบโรงเรียนจึงมีอิทธิพลแผ่ขยายไปยัง ราษฎร์ในระดับล่างด้วย อย่างไรก็ตามถึงแม้รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมการจัดการระบบ การศึกษาแบบใหม่นี้ แต่บทบาทของการศึกษากังกลาว ทำให้เกิดการขยายตัวของ ปัญญาชน ชั้นนี้ก่อกองในระบบราชการอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจสังคม และการเมืองชั้นพื้นฐานมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ เชื้อชนชั้นไม่สามารถรองรับการ เติบโตของคนกลุ่มนี้ได้ทันการ ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนกลุ่มนี้ กับอำนาจรัฐ ในที่สุดได้นำมาซึ่งความขัดแย้งทางการเมือง ในเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาถึงโครงสร้างและกระบวนการทางการศึกษาของรัฐในระบบโรงเรียน ระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2475 เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการความคิดทางการศึกษาของผู้บริหารการศึกษาและผู้นำรัฐ อันเป็นนโยบายในการจัดการศึกษา ที่เป็นการกำหนดโครงสร้างและสภาพการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในสังคมไทยขณะนั้น
2. ศึกษาถึงบทบาทการศึกษาระบบโรงเรียนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเน้นถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงความคิดอันเป็นโลก-ชีวิตต้นโพธิ์ของคนในสังคมไทย ทั้งในกลุ่มผู้ได้รับการศึกษาระดับสูง ซึ่งปัญญาชน ชั้นนี้ก่อกอง และในระดับสามัญชนทั่วไปที่ใ้รับการศึกษาระดับพื้นฐาน โดยพิจารณาจากหลักสูตรการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นวิเคราะห์ ให้เห็นถึงเนื้อหาความรู้แบบใหม่ที่มีส่วนสร้างกรอบความคิดทางสังคมให้แก่คนในรัฐ

ขอบเขตการวิจัย

ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในสังคมระดับรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้นำรัฐได้นำเอาการศึกษาแบบโรงเรียนแบบตะวันตกเข้ามาในสังคมเพื่อประโยชน์ทางการบริหารการปกครองของอำนาจรัฐชาติในขณะนั้น ต่อมาได้ขยายระบบการศึกษาในโรงเรียนให้เป็นการศึกษาแห่งชาติสำหรับราษฎรทั่วไป ทำให้การศึกษาระบบนี้มีอิทธิพลในฐานะองค์กรสังคมที่มีบทบาทในการสร้างความคิดทางสังคมให้แก่คนในชาติ

สมมุติฐาน

เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมการศึกษาระบบโรงเรียนที่รัฐจัดการขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2475 ไว้ได้ทั้งหมด ทำให้บทบาทของการศึกษาระบบโรงเรียนที่มีหลักสูตรการศึกษา กำหนดหน้าที่โดยทฤษฎีการสร้างเสริมสติ ตามคติทางสังคม สังคมชนชั้นนำทางปัญญากลุ่มใหม่ สร้างความขัดแย้งทางความคิด ที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองกับอำนาจรัฐในที่สุด

วิธีดำเนินการและหลักฐานที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการนำเสนอแบบประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (Historical analysis) โดยอาศัยความรู้ทางสังคมศาสตร์ ในเรื่องทฤษฎีการศึกษา และทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ เข้ามาช่วยในการตั้งปัญหา และสรุปประเด็นการวิเคราะห์ ทั้งหมดนี้กระทำภายในขอบเขตการศึกษาความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ รายงานผลการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารจดหมายเหตุ โดยทำการค้นคว้าข้อมูลดังกล่าวจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกระทรวงศึกษาธิการ และหอสมุดคำร้องราชบัณฑิต

ประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษาวิจัย

เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการศึกษานอกโรงเรียน ระบบโรงเรียน ตั้งแต่นโยบาย ความคิด การจัดการ เป้าหมาย กระบวนการทางการศึกษา ตลอดจนผลของการศึกษาระบบนี้ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดทางสังคม ตั้งแต่ช่วง พศ. 2411 - 2475.

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

- หจข.	หมายถึง	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- ศกส.	"	เอกสารกระทรวงเกษกร
- น.	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงนครบาล
- ผท.	"	เอกสารเบ็ดเสร็จกรมแผนที่
- ม.	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงมหาดไทย
- ย.	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงยุติธรรม
- สบ.	"	เอกสารสวนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
- ศ.	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
- ศธ.	"	เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ
- ร.5	"	รัชกาลที่ 5
- ร.6	"	รัชกาลที่ 6
- ร.7	"	รัชกาลที่ 7

หมายเหตุ - ตำราทั้งหมดอยู่ในภาคผนวก